

„Ako imate djecu, pogledajte ponekad u plavi satenski svod pa ako među zvijezdama krijesnicama spazite makar jednu kojoj biste željeli biti bliže, sjetite se djece, jer čak i ako vi u tome ne uspijete, umjesto vas sve će to učiniti vaša djeca...“, citatom Siniše Glavaševića započinje knjiga *Mama, ne vidim nebo* Ani Galović, posvećena biografijama ubijene vukovarske djece tijekom velikosrpske agresije 1991, ali i nakon okupacije 1992. godine. Autorica je rođena 1. travnja 1985. godine u Zagrebu, odrasla je u Ivaničkom Graberju pored Ivanić-Grada. Diplomirala je teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je zbirku priča *Dječak koji je volio prozore*, a na petom natječaju za kraće književno djelo o Domovinskom ratu osvojila je prvo mjesto za prozno djelo *Sedmorica*.

Kako je rasla ideja o knjizi o vukovarskoj djeci, ubijenoj u Domovinskom ratu? Čega se sjeća šestogodišnja djevojčica iz Ivaničkoga Graberja?

S obzirom na to da se tematikom Domovinskog rata, posebno bitkom za Vukovar 1991. godine, bavim dugi niz godina, tema stradale djece isticala se najviše po tome što o njoj gotovo da i nije bilo podataka. Tek statistički izvještaj koji je tada bio dostupan o nekolicini imena. Zainteresiralo me tko su bili moji vršnjaci koji su stradali u samim počecima rata devedesetih. Kao šestogodišnjakinja pamtim prvi razred osnovne škole upravo u jesen 1991, kada smo povremeno imali „nastavu“ u prostorijama mjesnog doma, svatko na svom području zbog uzbuna. Sjećam se TV-obavijesti opće i zračne opasnosti. Nedaleko roditeljske kuće nalazi se radiostanica, koja je u prvom tjednu listopada teško granatirana. Pamtim prostor podruma, madrace, tranzistor i vijesti, pozdrave na ratište. Moja su sjećanja kratka, ali ima ih, iako su neusporediva s onima koje imaju moji vršnjaci u Vukovaru, Slavanskom Brodu, Petrinji, Dubrovniku...

Istaknuto je i u knjizi da ste dvije godine istraživali svaku pojedinu sudbinu 34 smrtno stradala djeteta u Vukovaru.

Prvi sam okvirni tekst o stradaloj djeci napisala u studenom 2018. Taj je tekst još snažnije probudio interes u meni i nakon njega počinjem s detaljnim istraživanjem. S obzirom na to da je vrlo teško doći do podataka kakve sam htjela, trebalo je nekoliko mjeseci da prikupim saznanja odakle krenuti. Od samih kontakata prema institucijama: Memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Ispostava za zatočene i nestale Istok, Državni ured za statistiku, Savez udruga obitelji nestalih i zatočenih hrvatskih branitelja te Ministarstvo hrvatskih branitelja. Potom kontakti u Republici Srbiji, poput Fonda za humanitarno pravo u Beogradu, Apelacioni sud u Novom Sadu, potraga za informacijama u kontaktu s novinarima koji su izvještavali za tadašnju *Borbu*, Branislavom Gulanom te pokojnim Dejanom Anastasijevićem, novinarom tjednika *Vreme*, kao i inspektorom za istraživanje ratnog zločina Vladimirom Dzurom iz Republike Češke. Osim toga, tu su i sati iščitavanja novinskih članaka pisanih od 1991, bilo naših, bilo članaka na cirilici, koju sam tako i naučila iako sam prva generacija koja to u školi nije morala. Sati pregledavanja dokumentarnih priloga, bilježenja podataka i izvora, dostupne povijesne i osobne literature. Ujedno sam tražila i dobila pomoć fra Ivica Jagodića, župnika i tada gvardijana franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, jednako kao i Vladimira Sedlaka, župnika grkokatoličke župe Pokrova Presvete Bogorodice u Petrovcima. Naposljetku, tu su obilasci gradskih i mjesnih groblja posljednjih počivališta djece diljem Republike Hrvatske. Dvije godine sustavnog rada kako bi ove informacije bile prezentirane.

Izabrali ste novinarski, dokumentaristički pristup, ali on je obojen lirskim notama, sjećanjima na sretnije predratne dane, navikama i običajima ubijene djece.

Želja mi je upoznati javnost tko su ta djeca. Ne samo kao statistički podatak, ime, prezime i godinu rođenja te okolnosti stradanja. Djeca koja su živjela u različitim vukovarskim gradskim naseljima i okolnim mjestima, pohađala različite osnovne i srednje škole, bavila se sportom, glazbom, imala razne talente i interese, najdražu igračku, voljela neku vrstu kolača, nogometni ili veslački klub, imala uzore. Osim točnosti generalnih podataka to su informacije koje sam htjela prikupiti. Kruna svega jest pronaći nekoga prijatelja koji je zajedno sjedio u školskoj klupi, a ako se uspije pronaći fotografija koju obitelj nema, već to smatram uspjehom. Cilj je povezati sjećanja i predstaviti ih javnosti baš onakva kakva jesu.

Iako je potresna svaka priča, posebno je teško čitati o djeci koja nisu imala ni šest godina, primjerice, Boris Vaselek iz Petrovaca i Martina Štefančić iz Borova Sela, ubijeni su 1992. godine, što je manje poznato.

Maleni Boris jedina je dječja žrtva mjesta Petrovci, ali upravo zato i prevelika. Petrovci su malo mjesto i vrlo brzo okupirani, u njima nije bilo ratnog djelovanja poput onog svakodnevnog tek nekoliko kilometara udaljenog Vukovara. O njegovoj sam sudbini saznala iz iskaza pripadnika JNA čija je jedinica nakon ratnih djelovanja bila smještena u mjestu. Stupila sam u kontakt s gospodinom Andrijom Krizmanićem, koji vodi

udругu branitelja Petrovaca, i uz njegovu sam pomoć uspjela pronaći Borisova brata koji je tek godinu stariji, ali od 1991. godine i tog tragičnog događaja ne živi u Republici Hrvatskoj. Za sudbinu četverogodišnje Martine također sam saznala od znanaca. Šokirala me činjenica da se ne spominje zločin koji je počinjen puna četiri mjeseca nakon ratnih djelovanja na okupiranom teritoriju 1992. godine, odnosno tada na području vlasti tzv. SAO Krajine.

Gotovo trideset godina prošlo je od Domovinskoga rata, svjedoka je sve manje. S mnogima ste razgovarali. Kako osobno proživljavate sve emocije nakon saslušanih ispovijesti?

Vrijeme čini svoje, iako su sada neke informacije točnije jer smo s odmakom dobili više potrebnih dijelova kako bismo istinito o njima govorili i pisali. Smatram da nam je dužnost pisati i spominjati svu djecu stradalu za vrijeme Domovinskog rata. Ako gledamo povijesno, svi znamo tko je Anna Frank, najpoznatiji dječji simbol Drugoga svjetskog rata, dok smo vlastite dječje žrtve pustili vremenu zaborava, što se nikako ne smije dogoditi. Jako je teško prikupljati podatke za ovakvu temu. Zato sam inzistirala na razgovoru i dozvoli članova obitelji stradalih. Razgovarati s njima vrlo je, vrlo potresno. Ne mogu vas ne pogoditi riječi i suze majke ili sestre, brata, strica i ostalih članova obitelji koji tolike godine nose tugu. Trebati

imati strpljenja, beskrajno mnogo empatije, a ostati dovoljno sabran kako biste zapisali i poslije prenijeli ono najvažnije. Duboko se klanjam njihovoj boli i svakoj minuti vremena koju su izdvojili da bismo to učinili. Često sam i sama zaplakala nakon razgovora, borila se s osjećajima ljutnje i nepravde i onda vas ta spoznaja „natjera“ da vas te emocije ne zarobe i da ne posustanete.

Knjiga je obogaćena ilustracijama nje-mačkoga crtača Vladimira Kötera, one su dojmljive, bolne, daju dodatan pijetet.

Smatram da je to poseban dio knjige. U samoj ideji nastanka nikako nisam željela da priča o djeci izgleda stravičnije nego što jest. Tako je gospodin Köter radio ilustracije okvirno prema segmentima događaja, bilo iz zapisa obitelji stradalih bilo iz dostupnih iskaza. Nekoliko mjeseci truda uloženo je u crtanje detalja kako bi bili što realniji. Smatram da smo time pridonijeli da sama težina teme ne odbije čitače koji možda nisu toliko upoznati s detaljima bitke za Vukovar. Svakako je u planu na pojedinim promocijama, ako bude mogućnosti, postaviti i izložbu tih ilustracija.

Fotografije ubijene djece dovoljno govore same za sebe. Pojedini još nisu ni prodimali, kao djevojčica iz vukovarske bolnice Antonija Zeko.

Osobno sam, čuvši priču obitelji Zeko, odlučila kako ne želim napisati knjigu bez spo-

ANI GALOVIĆ

KNJIŽEVNICA

RAZGOVARAO
**TOMISLAV
ŠOVAGOVIĆ**

DJEČJE ŽRTVE IZ VUKOVARA PREPUSTILI SMO ZABORAVU

Zanimalo me tko su bili moji vršnjaci koji su stradali u samim počecima Domovinskog rata / Moja su sjećanja kratka, ali ima ih, iako su neusporediva s onima koje imaju moji vršnjaci u Vukovaru, Slavanskom Brodu, Petrinji, Dubrovniku... / Na Ovčari među 200 ekshumiranih tijela imamo dvije žene, od toga jednu trudnicu, te trojicu maloljetnih dječaka, Tomislava, Dragutina i Igora / Osobno me više vuku teme pitanja nestalih i ratnog zločina

minjanja malene Antonije. Za mene je ona također žrtva ratnih djelovanja. Bez obzira što je rođena kao nedonošče, bila je živa i pitanje je bi li njezin život stao da je rođena u normalnim životnim i zdravstvenim uvjetima. Osim Antonije, tu je i maleni Ivan Kljajić, koji je imao svega šest mjeseci, a također je stradao od granate. Njihovi su kratki životi beskrajno vrijedni.

Posebno je poglavlje o trojici ubijenih dječaka na Ovčari, Igoru Kačiću, Dragutinu Balogu i Tomislavu Baumgartneru. Još je mnogo nerazjašnjenoga glede zločina na Ovčari.

Ovčara je zaista jedna od najbolnijih rana ne samo grada Vukovara i obitelji ubijenih već je simbol boli cijeloga Domovinskog rata u strašnom zločinu. Činjenica je da među dvjesto ekshumiranih tijela imamo dvije žene, od toga jednu trudnicu, te trojicu maloljetnih dječaka, Tomislava, Dragutina i Igora. Javnosti je možda najviše poznat Igor Kačić kao najmlađa žrtva Ovčare, no Dragutin je svega deset mjeseci stariji od Igora, dok je Tomislavu nedostajalo sedam dana do punoljetnosti. Sva trojica imala su sestre, dvojica sestre blizanke. Prema dostupnim informacijama sa suđenja za ratne zločine vukovarskoj trojci u Haagu i procesu Ovčara u Beogradu izvjesno je da su sva trojica ubijena u istoj grupi zarobljenika. To su detalji nad kojima čovjek zanijemi. U kontekstu stradale djece, 20. studenog 1991. odnio je četiri života, osim dječaka ubijenih na Ovčari istu večer u pokušaju proboja kod Marinaca ubijen je četrnaestogodišnji Igor Černok.

Slavonski obris vukovarskoj knjizi daje i činjenica da je nakladnik Ogranak MH u Bizovcu, a tiskana je u Gradskoj tiskari Osijek.

Ponosna sam što je predsjednik bizovačkoga ogranka Vjekoslav Đaniš još u povojima i nastanku knjige prepoznao vrijednost i podupro projekt. Kada iza vašeg rada stane Ogranak Matice, tada dobijete potvrdu da ste radili nešto vrijedno. Suradnici su većinom Slavonci, od pripreme, lekture, tiskare, ali tu su svakako moji najbliži suradnici: vukovarska književnica i spisateljica Tanja Belobrajdić, poznati strip-crtičar, ilustrator i umirovljeni policijski službenik rodnom iz Vinkovaca Nenad Barinić, dok je povjesničar Borna Marinić više iz moje okolice, iz Zagreba, dao vrijedan i stručan povijesni presjek bitke za Vukovar kako bismo naglasili i upoznali čitatelja s okolnostima događaja. Grad Vukovar na čelu s gradonačelnikom Ivanom Penavom otkupio je po primjerak za svaku obitelj stradale djeteta.

Vaša prva knjiga Dječak koji je volio prozore posvećena je djeci oboljeloj od malignih bolesti.

Zbirka je to kratkih priča o načinu nošenja sa svakodnevicom kada dijete oboli od maligne bolesti. Njima sam htjela na neki način odgovoriti na pitanja koja su mi prijatelji postavljali o tome „što se događa iza zatvorenih vrata“, ali i pokušati pružiti podršku onomu tko se trenutno susreće sa sličnom situacijom, kao što sam to i sama prolazila. Nažalost, za djecu s onkoloških odjela čujemo većinom iz medija, kada zablistamo i pomognemo financijski onoj djeci koja su iscrpla sve medicinske mogućnosti liječenja za njihovu dijagnozu. A zapravo imate cijeli jedan svijet događaja koji se odvija, a o kojem i ne slutimo. Stoga se teme priča protežu od sama opisa pedijatrijskog onkološkog odjela, načina prihvaćanja postavljene dijagnoze, o promjeni načina života koju obitelji prolaze u toj situaciji, o bratskim odnosima, o prijateljstvima koja na odjelu ne poznaju ni nacionalnu ni vjersku pripadnost ni materijalno stanje. Jednako tako, tema koja je u tom smislu pomalo potisnuta, medicinsko osoblje. Sestre i doktori te stručni timovi koji rade na odjelima onkologije i koji također prolaze sve dobre i loše trenutke, a moraju zadržati profesionalnu razinu. Narav-

no, tu je pitanje nošenja s gubitkom bliske osobe. Izgubiti dijete u bilo kojem smislu velika je i dugotrajna bol i patnja, kako za roditelje i širu obitelj, tako i za braću i sestre, prijatelje, djecu s odjela koja su zajedno provodila vrijeme, stručno osoblje. Sve ono što nas dijeli u svakodnevici nestaje kada se nađete kao roditelj ili pacijent na onkološkom odjelu. Barem je takvo moje iskustvo.

Koji vam je sljedeći rukopis? Istražujete li još sudbina djece ubijene u Domovinskom ratu?

Trenutno ne toliko aktivno, iako mi je drago da se to pitanje postavlja. Moja su istraživanja obuhvatila djecu koja su stradala u samom gradu Vukovaru i nekoliko okolnih naselja, dok je područje bivše općine Vukovar administrativno drukčije. Koliko mi je poznato, više od pedeset dječjih života ugašeno je na području Vukovarske županije. Voljela bih kada bi sva stradala, ubijena i nestala djeca u Domovinskom ratu imala svoj knjižni zapis. Smatram da sam ovom knjigom pridonijela temi, koja svakako može i treba ići u širinu. Vjerujem da postoji još osoba, vršnjaka, povjesničara i entuzijasta koji bi se uhvatili ukoštac s prikupljanjem podatka i odavanjem pijeteta za njihove živote. Svakako planiram i dalje pisati, no za sada su to rukopisi u povojima.

Osvajali ste i priznanje na natječaju Ogranak MH Vukovar za prozni rad Sedmorica. Što vas je posebno nagnalo na pripovijedanje priča o Domovinskom ratu?

Jednom prilikom meni draga osoba rekla mi je da sve što ti sjedi na srcu, a bojiš se da ćeš zaboraviti – zapiši. Tako zapisano nije nikada zaboravljeno, a ti uvijek imaš prostora za nove sadržaje. Sedmorica su zasnovana na istinitom događaju sedmorice vukovarskih branitelja, koji se nažalost i danas vode nestalima. Kroz istraživanje i pisanje tekstova o Vukovaru 1991. upoznala sam članove njihovih obitelji i njihove suborce. Potresla me njihova priča, pa sam je bilježila. Dio po dio rodila se ideja da i o njima nešto trajnije zapišem. Njima u spomen posvetila sam nagradu Ogranak Matice hrvatske Vukovar, i to je onaj „sretniji“ dio priče.

Po zvanju ste diplomirana teologinja, stručno ste se educirali na područjima logoterapije i pedagogije, dječje psihologije te rada s osobama s intelektualnim teškoćama. Kako ste se opredijelili za „pravi“ poziv?

Kada osoba radi ono što voli, vjerujem da to ljudi prepoznaju. Rad s djecom oboljelim od malignih bolesti ili osobama s intelektualnim poteškoćama, pisanje o djeci, stradaloj, oboljeloj ili sam rad u bilo kojim životnim uvjetima gdje čovjek traži smisao za okolnosti u kojima se nalazi nekako je „moje područje“. Svatko tko se bavi pisanjem vjerujem da to osjeća kao neku vrstu poziva.

Uređujete i mrežnu stranicu Žute čizme, gdje objavljujete tekstove u vezi s bitkom za Vukovar 1991. Zanimljivo koliko je toga još nepoznato glede vukovarske epopeje.

Da, slažem se. Ima zaista mnogo područja, tema i ljudskih sudbina, rekla bih nas „malih“ svakodnevnih ljudi koje zaslužuju biti ispričane. Osobno me više vuku teme pitanja nestalih i ratnog zločina te recimo posljednja tema o stradanju ročnih vojnika hrvatske nacionalnosti koji su tada služili JNA, a koja je vrlo teška i gotovo potpuno prešućena. No, moram naglasiti da na području bitke za Vukovar sjajne radove rade upravo Borna Marinić, koji je na društvenim mrežama Domovinski rat prije nekoliko godina „podigao iz pepela“ i približio ga mlađim generacijama. Tu je i spomenuta Tanja Belobrajdić s upravom izdanom knjigom Nisu zaboravljeni, u kojoj je detaljno opisala sudbinu stotinu branitelja Vukovara koji se rijetko kada spominju. Bitka za Vukovar neiscrpan je izvor nadahnuća, a mi smo dužni čuvati i njegovati sjećanje na sve njezine vrijednosti.

PROGLAŠENI NOVI ČLANOVI AKADEMIJE, PALAČA HAZU, 16. STUDENOGA

Novi hrvatski akademici

Hrvatska je bogatija za sedam redovitih, osam dopisnih i jedanaest članova suradnika HAZU

U palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 16. studenoga uz poštovanje svih epidemioloških mjera održano je proglašenje novih članova HAZU. Akademik Velimir Neidhardt, predsjednik, proglasio je nove članove Akademije: sedam redovitih, osam dopisnih i jedanaest članova suradnika. Novi akademici izabrani su na skupštini HAZU, koja se zbog pandemije koronavirusa održala dopisnim putem.

Za nove redovite članove izabrani su: potpredsjednik Matice hrvatske, demograf Anđelko Akrap i stručnjakinja za pravnu povijest Nella Lonza u Razredu za društvene znanosti, jezikoslovac Milan Mihaljević u Razredu za filološke znanosti, zatim hrvatski veleposlanik u nizu zemalja pjesnik Drago Štambuk u Razredu za književnost, kipar Kuzma Kovačić u Razredu za likovne umjetnosti te stručnjak iz urologije Željko Kaštelan i hipertenzijolog Bojan Jelaković u Razredu za medicinske znanosti.

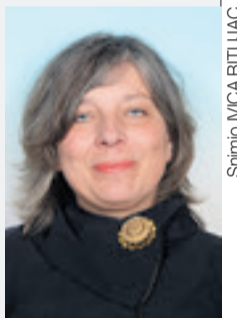
Boris A. Novak iz Slovenije, Josef Eberhardsteiner iz Austrije, Smiljan Radić Clarke iz Čilea, zatim Kristijan Ramadan iz Velike Britanije te Ranjan Deka, Željko Stahuljak iz SAD-a novi su dopisni članovi HAZU.

Mrvoje Petrić i Martina Basarac Sertić novi su članovi suradnici u Razredu za društvene znanosti, a Gordana Bakić nova je članica suradnica u Razredu za likovne umjetnosti, dok je Krešimir Seletković novi član suradnik u Razredu za glazbenu umjetnost i muzikologiju. Nikola Basarić i Marijana Đaković novi su članovi suradnici u Razredu za matematičke, fizičke i kemijske znanosti, a Iva Tolić nova je članica suradnica u Razredu za prirodne znanosti. Mrvoje Gašparović, Mislav Vrsalović i Ljubo Barbić novi su članovi suradnici u Razredu za medicinske znanosti, dok je Mrvoje Pandžić postao novi član suradnik u Razredu za tehničke znanosti.

Akademik Neidhardt kazao je da je izborna skupština HAZU bila sazvana za svibanj, no zbog epidemiološke situacije morala je biti odgođena te bila sazvana za 5. studenog. S obzirom na okolnosti, nije bilo moguće skupštinu održati fizički,

Anđelko Akrap

Nella Lonza

Drago Štambuk

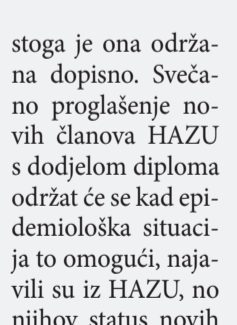
Kuzma Kovačić

Milan Mihaljević

Željko Kaštelan

Bojan Jelaković

stoga je ona održana dopisno. Svečano proglašenje novih članova HAZU s dodjelom diploma održat će se kad epidemiološka situacija to omogući, najavili su iz HAZU, no njihov status novih članova najviše hrvatske znanstvene i umjetničke institucije počinje od 16. studenoga ove godine.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti nakon ovogodišnjih izbora ukupno ima sto trideset i četiri redovita člana, sto dvadeset i dva dopisna člana i devedeset članova suradnika. Akademik Goran Muić, rođen 1969, izabran 2018, najmlađi je član HAZU, a najstariji je akademik Stjepan Babić, rođen 1925, za člana suradnika izabran 1977, a za redovitog člana HAZU 1991. Martina Basarac Sertić, rođena 1985, ujedno je najmlađa članica suradnica Akademije.

PIŠE JELENA SAVIĆ